

Geweldloos verzet in gezinnen

Een nieuwe benadering van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen en adolescenten

Databank Effectieve interventies huiselijk geweld

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

huiselijkgeweld.nl

Deze methodebeschrijving is gemaakt door:

Wilma Schakenraad (MOVISIE) en Eliane Wiebenga (Lorentzhuis, Haarlem)
w.schakenraad@movisie.nl

Wilma Schakenraad is senior adviseur Informatiemanagement van de afdeling Huiselijk en seksueel geweld van MOVISIE.

Oktober 2013

Voor meer methodebeschrijvingen en eventuele vragen en/of reacties kunt u terecht bij:
www.movisie.nl/effectievesocialeinterventies of www.huiselijkgeweld.nl/interventies/effectieve-interventies

Deze methodebeschrijving is mogelijk gemaakt door het Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Ministerie van Veiligheid en Justitie

Het werkblad dat gebruikt is voor het maken van deze methodebeschrijving, is deels gebaseerd op het Werkblad beschrijving interventie van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en het RIVM.

Inhoudsopgave

Inleiding: leeswijzer	04
Samenvatting	05
1. Beschrijving methode	08
1.1 Probleemomschrijving	08
1.2 Doel van de methode	09
1.3 Doelgroep van de methode	09
1.4 Indicaties en contra-indicatie	10
1.5 Aanpak	10
1.6 Materiaal	14
1.7 Uitvoerende organisaties	15
1.8 Benodigde competenties van de uitvoerder	15
1.9 Overige randvoorwaarden	15
1.10 Overeenkomsten en verschillen met andere interventies	16
1.11 Contactgegevens ontwikkelaar	16
2. Onderbouwing	17
2.1 De ontwikkelgeschiedenis van de methode	17
2.2 Onderbouwing van de probleemanalyse, doel, doelgroep en aanpak	18
3. Onderzoek naar praktijkervaringen	20
3.1 Praktijkervaringen van de uitvoerder	20
3.2 Praktijkervaringen van de cliënt/burger	21
3.3 Praktijkvoorbeeld	21
4. Effectonderzoek	23
4.1 Directe aanwijzingen voor de effectiviteit	23
4.2 Indirecte aanwijzingen voor de effectiviteit	23
5. Conclusies	24
5.1 Samenvatting werkzame elementen	24
5.2 Samenvatting effectonderzoek	24
6. Verantwoording	26
6.1 Zoeken en selecteren van literatuur	26
6.2 Literatuur	26
 Bijlage 1: Toelichting effectonderzoek	 28
Bijlage 2: Overzicht onderzoeken en de hoofdkenmerken	30
Bijlage 3: Methodologische kenmerken en resultaten effectonderzoeken	31

Inleiding: leeswijzer

Professionals worden geconfronteerd met een wirwar aan informatie waar ze een weg in moeten vinden. Die informatie is vaak versnipperd en daardoor weinig toegankelijk. In de *Databank Effectieve sociale Interventies* brengen wij methoden bij elkaar waarmee de sociale sector werkt. De methodebeschrijvingen op het gebied van huiselijk geweld zijn ook beschikbaar via de *Databank Effectieve interventies huiselijk geweld*. De websites vindt u in het colofon. De methodebeschrijvingen geven een zo volledig mogelijk beeld van alle beschikbare informatie over een methode. Als hulpverlener, preventiewerker of politiefunctionaris kunt u hiermee vaststellen of de methode geschikt is voor de situatie waarin u of uw organisatie intervenueert. Als gemeente kunt u zich op de hoogte stellen van de methoden die er zijn en wat er bekend is over de effectiviteit. Op basis daarvan kunt u met organisaties in uw gemeente in gesprek gaan over de inzet van deze methoden. Indien u besluit om met de methode aan de slag te gaan, verwijzen we u naar de ontwikkelaar voor het handboek en eventuele andere beschikbare materialen.

De methodebeschrijving is opgebouwd langs vier lijnen. Onderdeel 1 van dit document beschrijft de methode zelf, zoals de doelen, de doelgroep en de aanpak. Onderdeel 2 laat de onderbouwing van de methode zien: de visies, theorieën en wetenschappelijke onderzoeken die de ontwikkelaar heeft gebruikt bij het ontwikkelen van de methode. Onderdeel 3 geeft zicht op de praktijkervaringen van de professional en de cliënt/burger met de methode. Onderdeel 4 geeft inzicht in wat er wetenschappelijk bekend is over de effectiviteit van de methode.

De methodebeschrijving is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de Nederlandse vertegenwoordiger van de ontwikkelaar van de methode. Zo levert de ontwikkelaar informatie aan en geeft deze *feedback* op het concept en toestemming voor publicatie. De methode wordt uitgebreid in kaart gebracht. Dit kan ontwikkelaars op hun beurt een impuls geven voor verdere ontwikkeling van de methode. Een methode staat dus niet stil, de beschrijvingen zullen dan ook regelmatig worden herzien.

De methodebeschrijving is gebaseerd op een systematische zoektocht naar informatie. Bij die zoektocht werken de onderzoeker die de methodebeschrijving maakt en een informatiespecialist van de afdeling Kennisstromen van MOVISIE intensief samen. Bij het zoeken van informatie over methoden zijn doorgaans de volgende zoekstrategieën toegepast: het inwinnen van informatie bij de ontwikkelaar, uitvoerende instanties en/of eventuele onderzoekers van de methode, het doorzoeken van Nederlandse en/of internationale databanken, het checken van referenties van reeds gevonden informatiemateriaal en een internet *deskresearch*. De zoektocht is daarbij gericht op een breed spectrum aan informatiebronnen, variërend van (ongepubliceerde) verslagen van (interne) procesevaluaties of paneldiscussies tot wetenschappelijk (effect)onderzoek. De verantwoording van de toegepaste zoekstrategieën is in beknopte zin terug te vinden in onderdeel 6.1. De zoekgeschiedenis is uitgebreid vastgelegd in het archief van MOVISIE. Het relevante gevonden materiaal is terug te vinden in het literatuuroverzicht in onderdeel 6.2.

Bij het effectonderzoek (onderdeel 4) wordt onderscheid gemaakt tussen directe en indirecte aanwijzingen voor effectiviteit. Een toelichting op dit onderscheid vindt u in bijlage 1. Om de tekst in de methodebeschrijving zelf laagdrempelig te houden, worden de belangrijkste onderzoekskenmerken en resultaten zoveel mogelijk in woorden beschreven. De achterliggende cijfers vindt u in bijlage 3 en verder.

Wij wensen u veel inspiratie bij het lezen van deze methodebeschrijving.

Samenvatting

1. Beschrijving methode

Doel

Het primaire doel van de methode is dat ouders, met de hulp van hulpverleners, supporters uit het eigen netwerk en andere betrokkenen (bijv. leraren) een einde maken aan het gewelddadige of anderszins destructieve gedrag van hun kind zonder dat dit tot escalatie leidt.

Doelgroep

De doelgroep van de methode bestaat uit kinderen, jongeren en jongvolwassenen van 4 tot ong. 25 jaar die gewelddadig of zelfdestructief gedrag vertonen en hun ouders en andere betrokkenen die met het gezin of de puber te maken hebben (Lebowitz et al., 2012)..

Aanpak

Geweldloos verzet is een nieuwe vorm van gezag.

Centraal staat een attitude van 'presentie' die tot uiting komt in:

- Het vergroten van aanwezigheid en betrokkenheid
- Het voorkomen van escalaties door controle over het eigen ouderlijke gedrag (het weerstaan van provocaties en zelf strikt vermijden van fysieke of verbale agressie)
- Het doorbreken van het isolement en creëren van een support-netwerk
- Een duidelijke stellingname tegen geweld, risicovol en zelfdestructief gedrag.

Vanuit deze attitude kunnen ouders/opvoeders zich op constructieve en vastberaden wijze verzetten tegen onacceptabel gedrag door middel van een geheel van met elkaar samenhangende maatregelen die elkaar onderling versterken. De aanpak die de ouders gaan hanteren om de situatie te verbeteren en te zorgen dat het geweld niet escaleert, bestaat uit de volgende onderdelen.

- De aankondiging aan het kind dat de ouders verandering van de situatie willen en daar aan gaan werken op een andere manier dan voorheen en met steun van supporters uit de omgeving van het gezin
- De sit-in, om duidelijk te maken dat de ouder het destructieve gedrag niet langer accepteert en het kind vraagt om een oplossing te bedenken.
- Bevelen weigeren: het doorbreken van de gewoonte om tegemoet te komen aan eisen van het kind die (al of niet met dreigementen) worden afgedwongen.
- De telefoonronde, waarin de ouders systematisch telefonisch contact zoeken met contactpersonen van het kind.
- Het volgen van het kind als de ouders eenmaal weten waar het is.
- De staking, waarbij het hele gezin drie dagen thuisblijft en alle overige werkzaamheden afzegt.
- Verzoeningsgebaren, die helpen de relatie met het kind te verbreden, zodat die niet langer alleen nog uit conflicten bestaat.

Daarnaast geeft de handleiding handvatten voor samenwerking met school en voor het inzetten van geweldloos verzet in de gemeenschap.

Materiaal

Het volgende handboek is beschikbaar:

Geweldloos verzet in gezinnen. Een nieuwe benadering van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen en adolescenten, geschreven door Haim Omer, uitgegeven in 2007 door Bohn Stafleu Van Loghum in Houten.

Het handboek is een vertaling van *Nonviolent resistance. A new approach to violent and self-destructive children* van prof. dr. Haim Omer.

De methode is nog verder uitgewerkt in het volgende boek:

Omer, H. (2011). *Nieuwe Autoriteit, samenwerken aan een krachtige opvoedingsstijl thuis, op school en in de samenleving*. Amsterdam, Hogrefe Uitgevers.

Uitvoerende organisaties

Instellingen die een aanbod hebben voor gezinstherapie kunnen de methode toepassen.

Dit kan binnen instellingen van het algemeen maatschappelijk werk, de jeugdzorg en binnen de geestelijke gezondheidszorg gebeuren.

Toepassing is zowel mogelijk in de ambulante als in de residentiële hulpverlening.

Daarnaast is de methode toepasbaar in het onderwijs en in buurtgemeenschappen.

Ontwikkelaar

De methode is ontwikkeld door Prof. Haim Omer, universiteit van Tel Aviv, Israël en naar Nederland gehaald door:

Lorentzhuis, centrum voor systeemtherapie, opleiding en consultatie

Van Eedenstraat 16

2012 EM Haarlem

www.lorentzhuis.nl

Contactpersoon

drs. Eliane Wiebenga, klinisch psycholoog-psychotherapeut
(vertaler van het handboek en contactpersoon van de ontwikkelaar)
E-mail: e.wiebenga@lorentzhuis.nl

2. Onderbouwing

De methode, gebaseerd op voorvechters van geweldloos verzet als Gandhi en Martin Luther King, heeft als voornaamste theoreticus Gene Sharp. Sharp (1973, in: Omer, 2007) gaf het belang aan van werken aan elkaar versterkende doelen: eisen hebben geen effect als ze niet gepaard gaan met de mogelijkheid verzet te bieden.. Dishion & Patterson (1992) en Patterson, Dishion & Chamberlane (1993), in: Omer, 2007) geven aan dat, in gezinnen met een grote

dominantieoriëntatie, trainingsprogramma's gericht op straffen en belonen vaak niet werken. In die gevallen moet de aanpak erop gericht zijn de dominantieoriëntatie te doorbreken en is gewelddoos verzet geïndiceerd.

3. Onderzoek naar praktijkervaringen

Er is een onderzoek gedaan naar de praktijkervaringen met de methode in Nederland (Rodenburg, Breugem & Tempe, 2010). In deze eindevaluatie rapporteerde 80% van de ouders een afname van machteloosheid, de inzet van hulptroepen, een sterke vermindering van conflicten in frequentie en intensiteit en een toename van positief contact tussen ouders en kind. De aankondigingsbrief die verstuurd is naar bekenden – waarin het verzet tegenover de jongere wordt aangekondigd – het betrekken van steunpersonen en het maken van verzoeningsgebaren zijn volgens de ouders essentiële onderdelen. In de onderzochte variant van de methode wordt gebruik gemaakt van een oudergroep, met als doel ervaringen uit te wisselen en elkaar te steunen en te adviseren. De oudergroep heeft volgens de bij de evaluatie betrokken ouders veel meerwaarde boven individuele gezinstherapie. In de groep vinden zij herkenning en doorbreken zij hun isolatie en schaamte.

4. Effectonderzoek

Uit een gerandomiseerde pre-poststudie met *follow-up* naar de Engelstalige methode Non-violent Resistance van Haim Omer (Weinblatt & Omer, 2008) blijkt dat de belangrijkste en meest expliciete doelen van het programma behaald zijn. In vergelijking met de controlegroep vertoonde de groep die training met NVR had gehad een vermindering van ouderlijke machteloosheid en een vermindering van escalerend gedrag. Ze vertoonden een vermeerdering van waargenomen sociale steun. De sociale steun was echter in de *follow-up* weer gedaald. Het negatieve gedrag van de kinderen, zoals de ouders dat waarnamen, verminderde ook zichtbaar.

In een Randomized Clinical Trial in Duitsland (Ollefs, Von Schlippe, Omer & Kriz, 2009) is de methode 'gewelddoos verzet' vergeleken met de methode 'Triple-P' en met een controlegroep. Beide interventies vertoonden in vergelijking met de controlegroep een significante toename van ouderlijke presentie, een sterke afname van escalaties, een significante toename van opvoedingsvaardigheden van de ouders en een significante afname van somberheid en machteloosheid van de ouders. Alleen de methode 'gewelddoos verzet' gaf ook een significante verbetering van de gedragsproblemen van de jongeren te zien.

5. Samenvatting werkzame elementen

- Gewelddoos verzet: straffen en belonen wordt vervangen door gewelddoos verzet om zo onderdrukkend gedrag van de ouders te voorkomen
- Via een duidelijke stellingname tegen geweld, risicovol gedrag en antisociaal gedrag, dergelijk gedrag stoppen.

- Doorbreken van geheim: door de omgeving te informeren over het gewelddadig gedrag en hun hulp te vragen ontstaat sociale steun voor zowel ouder als kind ..
- De onderling samenhangende maatregelen, zoals de sit-in, de staking en de telefoonronde, versterken elkaar en helpen ouders handelend op te treden en hun ouderlijke aanwezigheid te tonen.
- Het werken aan realistische en heldere kortetermijndoelstellingen maakt de kans van slagen groter.
- Het herstellen van de relatie en onderling respect via verzoeningsgebaren, zodat de relatie niet meer alleen uit conflicten bestaat.

1. Beschrijving methode

De beschrijving van de methode is gebaseerd op het volgende handboek:

Geweldloos verzet in gezinnen. Een nieuwe benadering van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen en adolescenten, geschreven door Haim Omer, uitgegeven in 2007 door Bohn Stafleu van Loghum in Houten.

Als er voor specifieke onderdelen in de beschrijving aanvullende informatiebronnen van de ontwikkelaar worden gebruikt, dan worden verwijzingen opgenomen in de tekst.

1.1 Probleemomschrijving

Autonomie

In de laatste decennia van de twintigste eeuw heeft er een omslag plaatsgevonden van een autoritaire opvoeding naar een vrijere opvoeding. Het principe van de discipline werd ingeruild voor de principes van onvoorwaardelijke liefde en autonomie voor het kind. Toch is er een toename van gedragsproblemen en geweldsincidenten en van opnieuw zoeken naar houvast en zingeving. In de moderne samenleving moeten mensen kiezen uit een veelheid van normen en waarden en uit verschillende benaderingen van de opvoeding van kinderen. Ouders kunnen onderling van mening verschillen, soms zijn ze het zelfs met zichzelf niet eens.

Aanpak gewelddadig gedrag

Het voorgaande leidt ertoe dat ouders vaak met lege handen staan als het gaat om het aanpakken van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen en adolescenten en dat het geweld daardoor kan escaleren. Ouders voelen zich machteloos om met hun agressieve pubers om te gaan, hetgeen zich uit in woede-uitbarstingen en vijandig gedrag. Zij willen hun kinderen laten zien wie de baas is, maar dit werkt niet langer wanneer de situatie al geëscaleerd is.

Ook mensen die zich beroepsmatig bezighouden met het gedrag van kinderen en adolescenten, bijvoorbeeld leraren, therapeuten en jongerenwerkers, zijn het niet altijd met elkaar eens over wat de juiste aanpak is van dit gedrag. Conflicterende houdingen staan vaak tegenover elkaar: een 'strenge' tegenover een 'softe' aanpak, 'eisen stellen' tegenover 'acceptatie', 'antiautoritair' tegenover 'autoritair' en 'discipline' tegenover 'therapie'.

Vervreemding

Daarnaast herkennen ouders, verzorgers, leraren en andere volwassenen de wanhoop/kwetsbaarheid van de jongeren met gedragsproblemen niet meer, omdat dit schuilgaat achter hun agressieve gedrag. Agressie leidt namelijk tot vervreemding van jongeren

ten opzichte van deze volwassenen.

Scholen

Van alle partijen die de opvoedende taak van de ouders beïnvloeden zijn de leerkrachten en de school misschien wel de belangrijkste, al was het maar omdat het kind hier zo'n groot deel van zijn tijd doorbrengt. Ook is er op scholen sprake van toenemend geweld en onveiligheid. Dit zou een extra reden voor samenwerking moeten zijn, maar de verhouding tussen ouder en leerkracht is vaak gespannen. Zij kunnen elkaars gezag ondermijnen, bijvoorbeeld door elkaar te bekritisieren of af te vallen.

Omvang

De documentatie over de methode bevat geen informatie over de omvang van het probleem.

Wij nemen bij het beschrijven van de omvang van het probleem de informatie uit het handboek van de methode als uitgangspunt. Wanneer u wilt beschikken over meer actuele of gedetailleerde informatie, verwijzen wij u naar www.huiselijkgeweld.nl, www.cbs.nl of www.scp.nl.

1.2 Doel van de methode

Het primaire doel van de methode is dat ouders, met de hulp van hulpverleners, supporters uit het eigen netwerk en andere betrokkenen (bijv. leraren), een einde maken aan het gewelddadige of (zelf)destructieve gedrag van hun kind zonder dat dit tot escalatie leidt.

Resultaten

De methode richt zich op zowel vermindering van probleemgedrag van kinderen als op afname van de machteloosheid van de ouders, zodat zij weer constructief kunnen optreden zonder toegeeflijk of straffend en gewelddadig te reageren.

Heldere en realistische doelen

Samen met betrokkenen wordt tijdens de aanpak realistische en heldere doelen geformuleerd zoals: "Stoppen met je zusje slaan". De doelen worden expres beperkt geformuleerd omdat dan de kans van slagen groter is. Ouders verwachten vaak een meer fundamentele verandering bij hun kind, maar dat is in de meeste gevallen niet realistisch. Ouders leren zich te beperken tot die doelen die echt relevant zijn (of zoals Gandhi noemt: symbool staan), of echt "onacceptabel" zijn en een bedreiging vormen voor de ontwikkeling van het kind of de leefbaarheid in het gezin.

1.3 Doelgroep van de methode

De doelgroep van de methode bestaat uit de ouders van kinderen en jongeren van 4 tot 25 jaar die gewelddadig of zelfdestructief gedrag vertonen. (Lebowitz et al., 2012).

Met zelfdestructief gedrag worden gedragingen bedoeld die een hoog risico opleveren voor de veiligheid en de ontwikkeling van het kind. Dit is bijvoorbeeld gewelddadig gedrag dat zich op ouders en op broers en zussen binnen het gezin richt. Het kan zowel uit fysiek geweld als uit psychisch geweld bestaan, bijvoorbeeld door intimidatie en machtoefening. Onder zelfdestructief gedrag wordt ook verstaan: langdurig schoolverzuim, , alcohol- en drugsmisbruik, computerverslaving, delinquentie en seksuele promiscuïteit e.d.

De methode wordt in Israël toegepast op alle inwoners, of ze nu jood of Arabier zijn, orthodox of seculier. De methode wordt toegepast in het Midden Oosten, in een groot deel van Europa en inmiddels ook in Brazilië.

1.4 Indicaties en contra-indicaties

Indicaties

Indicaties zijn de ernst van de gedragsproblemen en de mate van machteloosheid van de ouders (Rodenburg et al., 2010). Dit wordt bij de intake nagegaan.

Contra-indicaties

Er bestaan geen contra-indicaties ten aanzien van specifieke stoornissen of diagnoses. Er zijn ook goede resultaten geboekt bij ouders van kinderen met een verstandelijke beperking, autisme-spectrumstoornis e.d.

Als contra-indicaties gelden vooral contextfactoren, bijv. wanneer er sprake is van levensbedreigende situaties, als het op geen enkele manier lukt de escalaties te stoppen of wanneer ouders door andere problemen zo belast zijn (schulden, verslaving ed.) dat zij geen ruimte hebben voor hun 'ouderschap' en aan een geheel andere manier van opvoeden niet toekomen.

1.5 Aanpak

Escalatie tot een minimum terugbrengen

Bij agressief gedrag in gezinnen is er vaak sprake van escalatie: als gevolg van escalatie wordt het gedrag van zowel de agressieve jongeren als hun ouders extremer en neemt hun speelruimte om te handelen steeds verder af. Iemand die gevangen zit in een dergelijk proces, ervaart dat de relatie almaar slechter wordt en dat de opties steeds beperkter worden.

Omer onderscheidt symmetrische (eisende, strijdende) en complementaire (toegeeflijke) escalaties.

. Geweldloos verzet heeft tot doel beide vormen van escalatie tot een minimum terug te brengen.

Principes

Geweldloos verzet (GV) wordt gekenmerkt door de volgende principes waarmee escalatieprocessen worden doorbroken.

1. Een duidelijke stellingname tegen geweld, risicovol gedrag en antisociaal gedrag.
2. Het absoluut vermijden van fysieke, psychische of verbale agressie.

De ouders van jongeren die behoren tot de doelgroep, krijgen instructie en begeleiding in de methode door getrainde therapeuten. Zij worden geholpen hun ouderlijk gezag te herstellen op vastberaden, geweldloze en niet-escalerende wijze.

Aanpak

Geweldloos verzet is een nieuwe vorm van gezag.

Centraal staat een attitude van 'presentie' die tot uiting komt in:

- Het vergroten van aanwezigheid en betrokkenheid
- Het voorkomen van escalaties door controle over het eigen ouderlijke gedrag (het weerstaan van provocaties en zelf strikt vermijden van fysieke of verbale agressie)
- Het doorbreken van het isolement en creëren van een support-netwerk
- Een duidelijke stellingname tegen geweld, risicovol en zelfdestructief gedrag.

Vanuit deze attitude kunnen ouders/opvoeders zich op constructieve en vastberaden wijze verzetten tegen onacceptabel gedrag door middel van een geheel van met elkaar samenhangende maatregelen die elkaar onderling versterken. De aanpak die de ouders gaan hanteren om de situatie te verbeteren en te zorgen dat het geweld niet escaleert, bestaat uit de volgende onderdelen:

Aankondiging

Als de ouders eenmaal hebben gekozen voor GV, maken zij hun plannen duidelijk aan het kind. Zij vertellen hun kind welk concreet gedrag zij niet langer accepteren en waartegen zij zich zullen blijven verzetten. . Bovendien vertellen zij het kind dat zij de mensen in de omgeving (familie, vrienden en andere betrokkenen) zullen informeren over het gewelddadige gedrag van hun kind en over hun plannen om dit te gaan aanpakken en dat zij om hulp gaan vragen.

De sit-in

Dit is één van de duidelijkste en krachtigste manifestaties van GV. Hiermee is het mogelijk het ouderlijk gezag kenbaar te maken zonder dat de zaak escaleert en de ouder zijn zelfbeheersing verliest. Het doel hiervan is duidelijk te maken dat de ouder het destructieve gedrag niet langer accepteert en zich hier vastberaden tegen verzet.

Bij de sit-in gaat de ouder of gaan beide ouders in de kamer van het kind zitten en vragen ze aan het kind een oplossing voor het probleem te bedenken. De ouder vermijdt beschuldigingen, dreigementen, gepreek of geschreeuw. Als de ouder verwacht dat het kind geweld gaat gebruiken, is het mogelijk een derde persoon uit te nodigen om in huis aanwezig te zijn. Dit kan een familielid, een buur of een vriend van de familie zijn.

Het doorbreken van de geheimhouding

Een heel belangrijk aspect van GV is anderen te betrekken bij wat er thuis gaande is. Het geheim met anderen delen en de hulp van buitenstaanders inroepen is de eerste stap naar het stoppen van geweld. De mensen die ingeschakeld worden, kunnen op verschillende manieren helpen: door de ouder bevestiging en aanmoediging te geven, , door praktische hulp te bieden en door als bemiddelaar op te treden. De supporters zijn er ook voor het kind en zullen – net als de ouders - een krachtige, maar positieve boodschap geven aan het kind: we steunen je ouders in hun verzet tegen dit gedrag, maar geloven in jou/geven om jou en zijn ervan overtuigd dat je ander gedrag kunt vertonen, c.q. andere oplossingen kunt bedenken.

Deze mensen krijgen het verzoek telefonisch, schriftelijk of per e-mail contact met het kind te zoeken, waardoor het kind weet dat de situatie niet langer privé is en dat mensen bereid zijn de ouder en het kind te helpen. De ouders kunnen hiervoor de 'Brief voor potentiële helpers' gebruiken die in de bijlage van het handboek is opgenomen. Dit is een voorbeeldbrief die ze kunnen sturen aan vrienden, burens of familieleden die de ouders / het gezin willen helpen bij de uitvoering van de methode.

De telefoonronde

Wanneer het kind te laat thuis komt, weigert te vertellen waar hij is of van huis wegloopt, is de telefoonronde een goede manier om ouderlijke aanwezigheid en GV te tonen. Het houdt in dat de ouders systematisch telefonisch contact zoeken met een lijst van contactpersonen (vrienden en kennissen) van het kind. Dit heeft een aantal doelen:

- de ouderlijke aanwezigheid tastbaar maken en het recht van de ouder om toezicht te houden herbevestigen
- het kind opsporen
- het kind weer thuis krijgen.

Volgen

Als de ouder er op bovengenoemde manier achter komt waar het kind is, maakt dit een andere interventie mogelijk: volgen.

Dit doet de ouder om het contact met het kind te herstellen als dit het ouderlijk toezicht probeert te ontlopen. Volgen kan worden ingezet als het kind weggelopen is en bij een vriend thuis is, als het op straat rondhangt of op een feestje of in een uitgangsgeslegenheid vertoeft, of als het van huis is weggelopen en zich heeft aangesloten bij een groep zwerfjongeren.

De staking

De staking houdt in dat het hele gezin drie dagen thuisblijft en alle overige werkzaamheden afzegt tijdens die drie dagen. Het moment voor een staking is aangebroken na een bijzondere crisis, bijvoorbeeld wanneer het kind voor het eerst één van de ouders heeft geslagen of als het vanwege criminele activiteiten door de politie is opgepakt.

De staking dient als overgangsrитуeel: het geeft aan dat er een keerpunt is aangebroken en dat de situatie hierna anders zal zijn. Het ritueel heeft een symbolische en een praktische betekenis. Na afloop kunnen de ouders de overige stappen van de methode vaak consequenter volhouden en krijgen ze daar meer steun voor van buiten.

De staking neemt drie dagen in beslag. Alle gezinsleden blijven gedurende deze periode thuis, ook het kind. De ouders verzetten zich tegen weggaan van het kind, bijvoorbeeld door aan te geven dat ze 'verwachten' dat het kind thuisblijft, of door het kind te volgen als het toch vertrekt. Ondertussen kan de staking gewoon doorgaan (en effect sorteren) als het kind er niet bij blijft. Zoveel mogelijk vrienden, familieleden en bekenden van het kind (bijvoorbeeld leerkrachten, jongerenwerkers en de vrienden van het kind en hun familie) moeten meedoen. Zij kunnen in de loop van de staking langskomen om hun steun te betuigen of praktische hulp te bieden. Het huis moet op de staking ingericht worden: de sleutel van de kamerdeur van het kind moet worden weggehaald, er moet eten zijn voor drie dagen en er moeten plannen zijn voor als het kind wegloopt. De ouders vertellen het kind dat dit niet als straf is bedoeld, maar dat het doel is het gezin uit een moeilijke situatie te krijgen. Het betreft dus een vergaande verbreking van de geheimhouding. Het doel is niet het kind te straffen, maar een manier te vinden om het gezin uit de moeilijke situatie te krijgen.

Bevelen weigeren

De weigering om bevelen op te volgen is een maatregel van geweldloos verzet. Ouders houden op dingen te doen waartoe ze zich gedwongen voelen en pakken activiteiten op waarvan zij het gevoel hadden dat ze hen verboden werden. Hiermee worden verschillende doelen nagestreefd:

- de gewoonte van ouders om automatisch te gehoorzamen
- een scherpere bewustwording van de ouders van de vele diensten waartoe zij zich verplicht voelen of waartoe zij d.m.v. dreigementen gedwongen worden.
- het vergroten van de vrijheid van de ouders.

De weigering bevelen op te volgen is bedoeld als reactie op zaken die regelmatig voorkomen (bijvoorbeeld het kind overal met de auto naartoe brengen). Het gaat erom een status quo te verstoren die ondraaglijk is geworden.

Dit kan op twee manieren:

- Weigeren diensten te verlenen. Het gaat om alle onnodige diensten die het kind/ de jongere de ouder afdwingt of die het kind/de jongere voor vanzelfsprekend aanneemt.
- Taboes doorbreken. Activiteiten ondernemen die de ouder tot dan toe vermeed omdat het kind niet wilde dat de ouder dit deed.

Verzoeningsgebaren

Verzoeningsgebaren helpen de relatie met het kind te verbreden, zodat die niet langer alleen nog uit conflicten bestaat. Door dit soort gebaren neemt de agressie af en verbetert de relatie. De verzoeningsgebaren hangen niet af van het gedrag van het kind. Ze geven de mogelijkheid om *onvoorwaardelijke* liefde te tonen en contact te maken met de positieve stemmen in het hoofd van het kind. Daarmee vormen ze een essentieel onderdeel van Geweldloos Verzet. Naast het de-escaleren is het een actieve uiting van het geweldloze aspect van de methode.

Een paar voorbeelden:

- mondeling of schriftelijk uiting geven aan de waardering en het respect van de ouder voor het kind

- extraatjes, zoals lievelingseten of een symbolisch cadeautje
- een gezamenlijke activiteit voorstellen.

Een bijzonder verzoeningsgebaar is dat de ouder spijt betuigt van eigen agressief gedrag in het verleden.

Samenwerking met de school

Kinderen vertonen op school vaak dezelfde gedragsproblemen als thuis. Samenwerking tussen ouders en leerkrachten is dan ook van groot belang. Zij zijn in het uitoefenen van hun taak zo van elkaar afhankelijk, dat ze die eigenlijk niet kunnen uitoefenen zonder steun van elkaar. Pogingen van één van de twee partijen om het agressieve gedrag aan te pakken zijn zonder steun van de andere kant (of zelfs met tegenwerking) tot mislukken gedoemd. Het handboek reikt dan ook handvatten aan voor de samenwerking tussen ouders en leerkrachten bij het uitoefenen van geweldloos verzet. Ouders blijken ontvankelijk voor het idee dat een vijandige houding jegens leerkrachten het gezag van de leerkracht aantast en agressieve kinderen meer macht geeft. Zij beseffen dat door het herstellen van het gezag van de leerkracht niet alleen de veiligheid, maar ook het opvoedkundig klimaat verbetert. De handvatten die de methode geeft om de relatie tussen die twee partijen te verbeteren, gaan over het verbeteren van de manier van elkaar aanspreken, respect voor elkaar ontwikkelen en voor geweldloos verzet kiezen als gemeenschappelijke benadering. Zo kunnen ouders en leerkrachten gemeenschappelijke doelen en strategieën vaststellen om het gedrag aan te pakken. Als laatste geldt het principe van openheid hanteren. Dit wil zeggen dat de ouders altijd op de hoogte worden gebracht als zich extreem gedrag heeft voorgedaan en van de stappen die worden gezet om dit soort gedrag te vermijden.

Geweldloos verzet in de gemeenschap

Bij GV in de gemeenschap gaat het niet om individuen maar om negatieve normen die door grote groepen overgenomen zijn of dreigen te worden overgenomen. Voorbeelden hiervan zijn feesten met alcohol en drugs van jongeren, autorijden zonder rijbewijs, het buitensluiten of mishandelen van bepaalde individuen en groepen en het met twijfelachtige bedoelingen 's avonds op straat rondhangen. Het handboek geeft aanwijzingen voor de manier waarop geweldloos verzet ingezet kan worden in behandel- en preventieprogramma's in de gemeenschap. Een belangrijk bestanddeel hiervan is het aangaan van samenwerkingsverbanden.

1.6 Materiaal

Het volgende handboek is beschikbaar:

Geweldloos verzet in gezinnen. Een nieuwe benadering van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen en adolescenten, geschreven door Haim Omer, uitgegeven in 2007 door Bohn Stafleu Van Loghum in Houten.

Het handboek is een vertaling van *Nonviolent resistance. A new approach to violent and self-destructive children*.

Het handboek bestaat uit historische en theoretische onderbouwing van de aanpak, handvatten voor therapeuten die met de ouders aan de slag gaan, voorbeelden van aanpak van therapeuten uit de eigen praktijk van Omer, een handleiding voor ouders, uitleg van het escalatiemodel en het gebruik van de methode in de gemeenschap.

In de bijlage is een 'Brief voor potentiële helpers' opgenomen. Dit is een voorbeeldbrief die ouders kunnen sturen aan vrienden, burens of familieleden die de ouders / het gezin willen helpen bij de uitvoering van de methode.

1.7 Uitvoerende organisaties

Instellingen die een aanbod hebben voor gezinstherapie kunnen de methode toepassen. Dit kan binnen instellingen van het algemeen maatschappelijk werk, de jeugdzorg, en binnen de geestelijke gezondheidszorg gebeuren.

Toepassing is zowel mogelijk in de ambulante als in de residentiële hulpverlening.

Daarnaast is de methode toepasbaar in het onderwijs en in buurtgemeenschappen.

Ook (individuele) hulpverleners die in opvoedingssituaties werken, zoals gezinsbegeleiders, thuisbegeleiding, opvoeders en leerlingbegeleiders, passen de methode toe. Diverse instanties geven trainingen in de methode.

Actuele toepassing

In Nederland wordt de methode veel toegepast. Instellingen van het eerste uur, die ook opleidingen verzorgen, zijn

het Lorentzhuis, centrum voor systeemtherapie, opleiding en consultatie, de Bascule, academisch centrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie in Amsterdam, Molemann Mental Health Clinics in Almere en Leren over Leven, leerschool voor contextuele hulpverlening te Utrecht en Antwerpen. Daarnaast zijn er opleidingen bij RINO Amsterdam en bij Vraagkracht in Zeeland.

1.8 Benodigde competenties van de uitvoerder

Therapeuten

Therapeuten dienen een training in geweldloos verzet te volgen om ouders te kunnen instrueren in en begeleiden bij het toepassen van de methode. Ook moeten zij indien nodig leerkrachten en ouders en leden van de gemeenschap en ouders gezamenlijk kunnen

begeleiden wanneer deze de handen ineen willen slaan in het toepassen van de methode.

Training

Bij GV gaat het om een geheel van met elkaar samenhangende houdingsaspecten en maatregelen die voortkomen uit één concept en elkaar onderling versterken. Het effect van het proces is cumulatief en ligt in de onderlinge samenhang tussen de gebruikte interventies en de boodschappen en attitudes die het proces teweegbrengt. Dit wordt in de training aangeleerd.

Het handboek geeft verder geen informatie over de benodigde competenties van de uitvoerders.

1.9 Overige randvoorwaarden

Kwaliteitsbewaking

Uitvoerders van de methode moeten een training in de methode volgen (zie 1.8). **Ouders** Voor het uitvoeren van de methode zijn betrokkenheid en verantwoordelijkheid nodig. Ook moet het voor ouders mogelijk zijn drie maanden intensief met het project bezig te zijn. Het aanleren van een totaal andere houding, het schrijven van een aankondiging, het doen van meerdere sit-ins, het informeren en betrekken van supporters en dergelijke maken het tot een intensief proces.

Leerkrachten

De leerkrachten en de school zijn het belangrijkste waar het gaat om het beïnvloeden van de opvoedende taak van de ouders. Ouders en school / leerkrachten moeten samenwerken bij de aanpak van agressief gedrag van kinderen.

De gemeenschap

Wil de methode werken op het niveau van de gemeenschap, dan zullen ouders, onderwijsgevenden en andere betrokkenen bereid moeten zijn grenzen over te gaan die eerst als onaantastbaar beschouwd werden, zoals verwachtingen en stilzwijgende afspraken die er zijn tussen ouders en tieners. Bovendien moeten zij voortdurend op zoek gaan naar bondgenoten.

Kosten van de interventie

De kosten van de interventie zijn niet bekend.

1.10 Overeenkomsten en verschillen met andere interventies

In een studie van Ollefs et al. (2009) wordt de methode Geweldloos Verzet vergeleken met Triple-P. Zie voor de resultaten hiervan hoofdstuk 4.2.

1.11 Contactgegevens ontwikkelaar

De methode is ontwikkeld door Prof. Dr. Haim Omer, hoogleraar psychologie aan de universiteit van Tel Aviv, Israël, en naar Nederland gehaald door:

Lorentzhuis, centrum voor systeemtherapie, opleiding en consultatie
Van Eedenstraat 16'
2012 EM Haarlem
www.lorentzhuis.nl

Contactpersoon

Eliane Wiebenga (vertaler van het handboek en contactpersoon van de ontwikkelaar)
e.wiebenga@lorentzhuis.nl

2. Onderbouwing

2.1 De ontwikkelgeschiedenis van de methode

Geweldloos verzet is als leer ontwikkeld in de context van sociaal-politieke strijd. Groepen die het slachtoffer waren van onderdrukking, ontwikkelden deze methode om zichzelf te verdedigen en verandering in hun situatie te brengen. Gandhi heeft het geweldloze verzet als het ware “uitgevonden”.

De methode is van een sociaal-politieke context overgebracht naar de context van het gezin. De ontwikkelaar van deze methode voor deze doelgroep is Haim Omer, hoogleraar psychologie aan de Universiteit van Tel Aviv, Israël.

De termen Non Violent Resistance (NVR) en Geweldloos Verzet worden in Nederland beide gebruikt voor deze methode.

Omer ging op zoek naar een antwoord op de vraag hoe we met conflicten kunnen omgaan op zo'n manier dat we vooral de positieve krachten in mensen (ouders en kinderen) mobiliseren, zodat het conflict de-escalereert in plaats van escaleert. Omer is van mening dat je gezag niet kunt afdwingen; het vindt zijn basis in een goede relatie tussen ouders en kind en positieve steun van de omgeving.

Introductie van de methode in Nederland:

Geweldloos Verzet en Nieuwe Autoriteit zijn in 2005 in Nederland geïntroduceerd door het Lorentzhuis te Haarlem en het Amsterdams Instituut voor Gezins- en Relatietherapie. Nadat zij op een congres in Berlijn hadden kennisgemaakt met prof. Haim Omer en geïnspireerd raakten door zijn vernieuwende aanpak in het werken met gewelddadige en zelfdestructieve kinderen en adolescenten, hebben deze beide instituten besloten de handen ineen te slaan en Prof. Omer uit te nodigen voor een 2-daagse Masterclass over zijn methodiek ‘Geweldloos Verzet’. In 2007 heeft het Lorentzhuis Prof. Omer opnieuw uitgenodigd voor een Masterclass over de ‘Psychologie van het demoniseren’. Beide masterclasses maakten diepte indruk op alle aanwezigen en hebben ertoe geleid dat de methodiek in diverse jeugd GGZ- en jeugdhulpverleningsinstellingen is ingebed in het behandelaanbod.

In een samenwerking tussen de gesloten afdeling van Kinder- en jeugdpsychiatrisch Centrum ‘De Bascule’ te Amsterdam en Idan Amiel uit Israël is vanaf 2007 een aanpassing van de methodiek voor toepassing in de klinische setting gerealiseerd. Hieraan is tevens het eerste Nederlandse wetenschappelijk onderzoek gekoppeld.

Sinds de vertaling van het handboek in 2007 geeft het Lorentzhuis trainingen voor zowel ambulant als klinisch werkende hulpverleners en therapeuten in de Jeugdzorg en Jeugd-GGZ.

Klinische setting

De Bascule, een academisch centrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie en jeugdzorg, heeft de methode doorontwikkeld naar een klinische *setting*. Zij deden dat op hun afdeling Panama, een gesloten afdeling voor jongeren van 12 tot 18 jaar met uiteenlopende psychiatrische problemen, vaak in acute psychische nood. Met de NVR-methode leren jongeren, hun ouders en de

behandelaars op een respectvolle manier met elkaar omgaan en andere vaardigheden om conflicten op te lossen. Daardoor is fysieke begrenzing of separatie minder vaak nodig. Het behandelteam slaagde erin het aantal separaties in twee jaar tijd te halveren door toepassing van deze methode. De Bascule ontving daarvoor in 2010 de “Veilige Publieke Taak Award” en in 2011 de Johannes van Duurenprijs. De jury was vooral enthousiast over de focus op eigen attitude, de nadruk op een respectvolle bejegening en de manier waarop de familie bij de behandeling wordt betrokken. De Johannes van Duurenprijs wordt jaarlijks uitgereikt voor initiatieven ter vermindering van dwang in de geestelijke gezondheidszorg. Naast de toepassing van NVR op de (dag)klinische afdelingen, geeft de Bascule ook NVR-trainingen aan ouders, zodat ze zelf NVR in hun gezin kunnen toepassen. Ook verzorgt de Bascule trainingen voor (dag)klinische behandelteams van andere instellingen (Goddard et al., 2009; Van Gink et al., 2012).

Nieuwe autoriteit

In Nederland is de methode geëvolueerd van een methode met nadruk op geweldloos verzet naar ‘nieuwe autoriteit’: het principe van GV wordt steeds meer gecombineerd met herstel van ouderlijk gezag, een beter aan de huidige tijd aangepaste vorm van ouderlijk gezag. Dit is gezag vanuit transparantie en kracht in plaats van machtsuitoefening. Het Lorentzhuis heeft eind 2012 hiervoor het begrip “Verbindend Gezag” geïntroduceerd (zie Twitter: @VerbindendGezag, een website is november 2013 in constructie).

2.2 Onderbouwing van de probleemanalyse, doel, doelgroep en aanpak

Geweldloos verzet

De belangrijkste voorvechters van geweldloos verzet waren Gandhi en Martin Luther King. De voornaamste theoreticus van de methode van geweldloos verzet was Gene Sharp, die er ook een historisch overzicht van heeft gegeven. Sharp (1960, in: Omer, 2007) gaf aan dat eisen of dringende verzoeken geen effect hebben als ze niet gepaard gaan met de mogelijkheid verzet te bieden.

Elkaar versterkende doelen

Sharp (1973, in Omer, 2007) onderscheidt in zijn sociaal-politieke theorieën drie typen doelen om gewenste veranderingen bij de tegenstander te bewerkstelligen: ten eerste een ommekeer in het kamp van de onderdrukker; ten tweede aanpassing en ten derde geweldloze dwang. Geweldloos verzet is op al deze doelen tegelijk gericht. Signalen van ommekeer in het kamp van de onderdrukker zijn bijvoorbeeld de toenemende geluiden van protest die in dit kamp te horen zijn. Tekenen van aanpassing blijken uit de groeiende bereidheid tot een compromis van de tegenstander. ‘Geweldloze dwang’ blijkt op het moment dat het voortzetten van de onderdrukking letterlijk onmogelijk wordt. Het uitgangspunt bij geweldloos verzet is dat deze doelen elkaar onderling versterken.

Kortetermijndoelstellingen

Martin Luther King jr. schreef het mislukken van de meeste burgerrechtenbewegingen in Amerika toe aan het feit dat er te weinig kortetermijndoelstellingen werden geformuleerd. Volgens hem moesten de eisen altijd zo geformuleerd worden dat de tegenstander in staat is deze in te willigen. Termen als 'vrijheid' of 'broederschap' zijn dan bijvoorbeeld te vaag. Gandhi voegde hieraan toe dat de kortetermijndoelstellingen zodanig moeten worden geformuleerd dat ze symbool kunnen staan voor de uiteindelijke doelen van de strijd.

In de methode GV is dit overgenomen. Doelen moeten niet worden geformuleerd als: "Een braaf kind zijn" of: "Rekening houden met anderen", maar helder en realistisch. als: "Stoppen met je zusje slaan".

Ouders leren zich te beperken tot die doelen die echt relevant zijn (of zoals Gandhi noemt: symbool staan), of echt "onacceptabel" zijn en een bedreiging vormen voor de ontwikkeling van het kind of de leefbaarheid in het gezin.

Ouders als doelgroep

Cotrell (2001, in: Omer, 2007) geeft aan dat sommige hulpverleners zo ver gaan dat zij ouders van agressieve kinderen slachtoffer van mishandeling te noemen. Dit omdat deze ouders soms te maken krijgen met ernstige vormen van vergelding als ze proberen de totaal onafhankelijke positie van hun kind aan banden te leggen. De situatie van broers en zussen is vaak nog pijnlijker (Finkelhor & Dzuiba-Leatherman, 1994; Loeber & Stouthamer-Loeber, 1986, in: Omer, 2007).

Deze situatie rechtvaardigt het spreken in termen van macht, onderdrukking, controle en dominantie en pleit voor het toepassen van geweldloos verzet bij deze doelgroep: gezinnen met jongeren met gedragsproblemen.

Een meer praktische reden om met de ouders te werken is dat de situatie in gezinnen vaak al zo geëscaleerd is dat het kind in kwestie niet (meer) bereid is naar therapie te komen, dan wel alles bij de ouders legt en zelf geen probleem ziet. Het systeemdenken illustreert dat het niet om de schuldvraag gaat, maar om circulaire escalatiepatronen gaat. Er zijn twee partijen nodig om de cirkel in stand te houden en er is er maar één voor nodig om die te kunnen stoppen. GV geeft concrete handvatten hoe die cirkel met een houding en concrete interventies van GV te doorbreken is.

Dominantieoriëntatie

Zowel ouders als kinderen die hoog scoren op dominantieoriëntatie ('de baas willen zijn') blijken vaker agressieve uitbarstingen te hebben, zo blijkt uit onderzoek (Bugental et al., 1989; 1993; 1997, in: Omer, 2007). Geweldloos verzet in gezinnen wil de ouders daarom afleren te pogen hun kind te laten zien 'wie de baas is'. Trainingsprogramma's gericht op straffen en belonen werken vaak niet in gezinnen met een grote dominantieoriëntatie: naarmate de kinderen ouder worden, neemt het uitvalpercentage toe (Dishion & Patterson, 1992; Patterson, Dishion & Chamberlain, 1993, in: Omer, 2007).

Dit houdt in dat in de methode van geweldloos verzet de uitspraak: “Ik zal je straffen als je niet doet wat ik wil” volgens de leer van Gandhi verandert in: “Jij bent sterker dan ik, maar het is mijn hoogste plicht me op een geweldloze manier tegen je te verzetten.”

Gebaren van verzoening en respect

Leiders als Gandhi en Martin Luther King namen geen genoegen met het afzien van geweld alleen. Zij eisten van zichzelf en hun volgelingen dat verzetsdaden waar mogelijk vergezeld zouden gaan van werkelijk respect voor de tegenstander. Deze houding komt voort uit het inzicht dat een tegenstander niet eendimensionaal is. Gebaren van verzoening en respect komen uit deze gedachtegang voort. Het vermijden van dit soort gebaren of het vertonen van vernederend gedrag zou juist de gewelddadige stemmen aan invloed doen winnen. In de methode GV worden deze gebaren van verzoening en respect ook gemaakt. Daar hebben ze de vorm van mondelinge of schriftelijke uitingen van waardering en respect voor het kind, diens talenten en kwaliteiten. Of ze hebben de vorm van extraatjes, zoals lievelingseten of een symbolisch cadeautje.

3. Onderzoek naar praktijkervaringen

De beschrijving van de praktijkervaringen van de professional en cliënt/burger is gebaseerd op de volgende publicaties:

Ik laat je niet los. Een gestructureerde methodiek voor 'nieuwe autoriteit' van Haim Omer, geschreven door Lenny Rodenburg, Henk Breugen en Jolanthe de Tempe, verschenen in het tijdschrift *Systeemtherapie*, jaargang 22, nr. 3, september 2010.

In dit artikel worden de ervaringen beschreven met een gestructureerd behandelingsmodel dat gebaseerd is op de methode Geweldloos verzet in gezinnen van Haim Omer. In Almere Stad heeft een centrum voor Mental Health Clinics de methode toegepast onder de noemer 'Nieuwe autoriteit' (zie ook 2.1). Dit is de methode Geweldloos verzet, aangevuld met enkele andere elementen, zoals oudergroepen. De doelgroep bestond uit gezinnen waarin de jongere vooral externaliserend probleemgedrag vertoonde. In alle gevallen was de ouder-kindrelatie ernstig ontregeld en voelden de ouders zich machteloos. De ouders volgden groepsgewijs een training in de methode GV en Nieuwe autoriteit. Daarna volgde de uitvoeringsfase waarin de gezinnen individueel werden begeleid. In de afronding kwamen de ouders weer in een groep bijeen en wisselden ze ervaringen uit. Er vonden zes trajecten plaats met in totaal 24 gezinnen.

80% van de ouders rapporteert een afname van machteloosheid, geeft aan dat hulpverleners vaker ingeschakeld worden, en geeft aan dat er een sterke afname is in de frequentie en intensiteit van conflicten en een toename van positief contact tussen ouders en kind (Rodenburg, 2010)..

Op dit moment is onderzoek in gang naar de toepassing van de methode in Almere. De resultaten hiervan zijn op het moment van publicatie van deze methodebeschrijving nog niet bekend.

Ook wordt elk traject geëvalueerd met de ouders. Uit de rapportage wordt niet duidelijk of dit een groepsevaluatie, een individuele evaluatie via vragenlijsten/interviews of een combinatie van beide betreft.

In de slotfase komt de oudergroep bijeen voor de evaluatie van het traject en voor de consolidatie van de verworvenheden. In de evaluatie wordt nagegaan wat helpend is geweest voor het reguleren van de eigen emoties, het rustig blijven en voor het weer terugpakken van de regie. Het gaat hier om zelfrapportage.

3.1 Praktijkervaringen van de uitvoerder

Kirsten van Gink van de Bascule is gestart met een promotieonderzoek naar de klinische toepassing van GV. De resultaten hiervan zijn op het moment van publicatie van deze methodebeschrijving nog niet bekend.

3.2 Praktijkervaringen van de cliënt/burger

Resultaten

In de eindevaluaties rapporteerde 80% van de ouders de volgende verbeteringen:

- afname van machteloosheid
- gebruik van hulptroepen
- sterke vermindering van conflicten in frequentie en intensiteit
- toename van positief contact tussen ouders en kind.

Twintig procent van de ouders daarentegen meldde geen of beperkt effect en/of stopte voortijdig met het programma. In één geval werd de dochter klinisch opgenomen en leken de gedragsproblemen zozeer te maken te hebben met persoonlijkheidsproblematiek, dat houdingverandering van de ouders niet voldoende was. In een ander geval was er sprake van overmatig drugsgebruik door de jongere.

Samenhangende maatregelen

De aankondigingsbrief die verstuurd is naar bekenden, waarin het geweldloos verzet tegen de jongere wordt aangekondigd, het betrekken van steunpersonen en het maken van verzoeningsgebaren zijn volgens de ouders essentiële onderdelen. Het doorbreken van het geheim leidt tot steun, erkenning en acceptatie van de omgeving, die mee kan helpen aan het herstellen van de ouderlijke regie. Het maken van verzoeningsgebaren zien ouders als een belangrijk middel voor het herstel van de ouderlijke aanwezigheid en de veilige hechting in de ouder-kindrelatie.

Oudergroep

In de doorontwikkelde methode wordt ook gebruik gemaakt van een oudergroep, met als doel ervaringen uit te wisselen en elkaar te steunen en te adviseren. De oudergroep heeft volgens de bij de evaluatie betrokken ouders veel meerwaarde boven individuele gezinstherapie. In de groep vinden zij herkenning en doorbreken hun isolatie en schaamte. Ook wisselen zij ervaringen en tips uit en geven ze elkaar *feedback*. Er ontstaat een groepsproces waarin de ouders elkaar aanvullen en aanspreken, zodat de behandelaars gaandeweg minder directief hoeven optreden.

3.3 Praktijkvoorbeeld

Het volgende praktijkvoorbeeld laat zien hoe de diverse maatregelen van Geweldloos verzet elkaar versterken (Omer, 2007).

De ouders van een zeventienjarige jongen zochten hulp bij een therapeut omdat deze jongen zijn zusje van 12 jaar terroriseerde. Het ging om fysiek geweld, maar ook om intimidatie.

De ouders hielden enkele sit-ins in het bijzijn van een familielid, maar deze hadden maar even effect. Ook het inschakelen van meer familieleden bracht maar kort verlichting.

De ouders schreven vervolgens een lange brief waarin ze gedetailleerd beschreven wat hun zoon allemaal had gedaan om zijn zusje te intimideren en te terroriseren. Ze gaven de jongen een lange lijst met namen van klasgenoten en hun ouders, leerkrachten op school, begeleiders van zijn jeugdbeweging, enzovoort. Ze vertelden hem dat ze de brief naar deze mensen zouden sturen als hij zou doorgaan met dit gedrag.

Het geweld bleef een paar weken uit, maar daarna begon de jongen weer opnieuw met slaan en dreigen. Hij was in de veronderstelling dat de ouders inmiddels minder alert waren.

Toen verstuurden de ouders tien brieven en ze verzochten de geadresseerden de jongen te bellen om hem over de brief te vertellen. Het geweld stopte. Tijdens de *follow-up* na een jaar van de therapeut met het gezin was het geweld niet teruggekomen en had de jongen weer een normale relatie met zijn zusje.

4. Effectonderzoek

4.1 Directe aanwijzingen voor de effectiviteit

De ontwikkelaar doet voortdurend onderzoek naar toepassingen van de methode, ook bij jongvolwassenen met angst- en dwangstoornissen, ontregelde diabetes en eetstoornissen.

In Nederland wordt er op het moment van verschijnen van deze methodebeschrijving bij Molemann Mental Health Clinics in Almere onderzoek gedaan naar de oudergroepen en bij de Bascule naar de klinische toepassing van de methode. Hiervan zijn echter nog geen resultaten bekend.

4.2 Indirecte aanwijzingen voor de effectiviteit

1. *Nonviolent resistance: a treatment for parents of children with acute behavior problems*, geschreven door Uri Weinblatt en Haim Omer, verschenen in het Journal of Marital and Family Therapy in januari 2008.

Onderzoekaanpak

Dit is een effectonderzoek naar de toepassing van de Engelstalige methode Nonviolent Resistance (NVR) in Israël. Het gaat om een gerandomiseerde pre-poststudie met follow-up na een maand onder ouders met kinderen die acute gedragsproblemen hebben. Er was een groep die een training van vijf weken in NVR ontving en een controlegroep. In totaal ging het om 73 ouders (41 families) van kinderen en adolescenten (jongens en meisjes) in de leeftijd van 14 tot 17 jaar. De jongeren vertoonden acute gedragsproblemen, zoals verbale en fysieke agressie, vandalisme en leugenachtigheid. In 75% van de gevallen waren de ouders en/of het kind eerder in behandeling geweest vanwege de problemen met het kind. Een eenoudergezin uit de controlegroep viel uit na een sessie. Drie gezinnen kwamen niet op de follow-up meeting (twee van de controlegroep en één van de behandelgroep). Er werden diverse hulpmiddelen gebruikt om het effect van de training te meten (zie bijlage 3).

Onderzoeksresultaten

In vergelijking met de controlegroep vertoonde de groep die training met NVR had gehad een vermindering van ouderlijke machteloosheid en een vermindering van escalerend gedrag. Ze vertoonden een vermeerdering van waargenomen sociale steun. De sociale steun was echter in de follow-up weer gedaald. Het negatieve gedrag van de kinderen, zoals de ouders dat waarnamen, verminderde ook zichtbaar. Hiermee zijn de belangrijkste en meest expliciete

doelen van het programma behaald. De sociale steun nam overigens na verloop van tijd weer af.

Er zijn geen gegevens beschikbaar over de kosteneffectiviteit.

2. Jugendliche mit externalem Problemverhalten: effekte von Elterncoaching, geschreven door B. Ollefs., A. von Schlippe, H. Omer & J. Kriz, verchenen in Familiendynamik, *Zeitschrift für Systemische Praxis und Forschung* in 2009. 34(3): 256-265.

Onderzoeksopzet

In een Randomized Clinical Trial in Duitsland is de methode 'geweldloos verzet' vergeleken met de methode 'Triple-P' en met een controlegroep.

De groep die oudercoaching kreeg volgens de methode Geweldloos verzet, bestond uit 59 ouders, de groep TEEN Triple P bestond uit 21 ouders, en de controlegroep bestond uit 9 ouders. Het ging om een quasi-experimenteel pre-post onderzoeksdesign.

Onderzoeksresultaten

Beide interventies vertoonden in vergelijking met de controlegroep een significante toename van ouderlijke presentie, een sterke afname van escalaties, een significante toename van opvoedingsvaardigheden van de ouders en een significante afname van somberheid en machteloosheid van de ouders. Alleen de methode Geweldloos verzet gaf ook een significante verbetering van de gedragsproblemen van de jongeren te zien.

5. Conclusies

5.1 Samenvatting werkzame elementen

- Geweldloos verzet: straffen en belonen wordt vervangen door geweldloos verzet om zo onderdrukkend gedrag van de ouders te voorkomen (1, 2, 4). Via een duidelijke stellingname tegen geweld, risicovol gedrag en antisociaal gedrag, dergelijk gedrag stoppen (1, 4).
- Doorbreken van geheim: door de omgeving te informeren over het gewelddadig gedrag en hun hulp te vragen, ontstaat sociale steun voor zowel ouder als kind (1, 3, 4).
- De onderling samenhangende maatregelen zoals de sit-in, de staking en de telefoonronde versterken elkaar en helpen ouders handelend op te treden en hun ouderlijke aanwezigheid te tonen (1, 2, 3).
- Het werken aan realistische en heldere kortetermijndoelstellingen maakt de kans van slagen groter (1, 2).
- Het herstellen van de relatie en het onderling respect via verzoeningsgebaren, zodat de relatie niet meer alleen uit conflicten bestaat (1, 2, 3, 4).

Verklaring classificatie veronderstelde werkzame elementen:

1 = Veronderstelling ontwikkelaar

2 = Wetenschappelijke of theoretische onderbouwing

3 = Praktijkervaringen

4 = Wetenschappelijk effectonderzoek.

Zie voor een toelichting de desbetreffende onderdelen van het werkblad.

5.2 Samenvatting effectonderzoek

Uit een gerandomiseerde pre-poststudie met follow-up naar de Engelstalige methode Non-violent Resistance van Haim Omer (Weinblatt & Omer, 2008) blijkt dat de belangrijkste en meest expliciete doelen van het programma behaald zijn. In vergelijking met de controlegroep vertoonde de groep die training met NVR had gehad een vermindering van ouderlijke machteloosheid en een vermindering van escalerend gedrag. Ze vertoonden een vermeerdering van waargenomen sociale steun. De sociale steun was echter in de follow-up weer gedaald. Het negatieve gedrag van de kinderen, zoals de ouders dat waarnamen, verminderde ook zichtbaar.

Verklaring classificatie voor typering onderzoeksopzet:

A = Experimenteel onderzoek in de praktijk en met *follow-up*

B = Quasi-experimenteel onderzoek in de praktijk en met *follow-up*

C = (Quasi-) experimenteel onderzoek, in de praktijk (zonder *follow-up*)

D = (Quasi-) experimenteel onderzoek, niet in de praktijk

E = Veranderingsonderzoek

F = *Monitoring*

Z = Geen van de voorgaande alternatieven.

Zie voor een toelichting bijlage 3.

6. Verantwoording

6.1 Zoeken en selecteren van literatuur

Zoekvraag

Wat is bekend over de praktijkervaringen met en de effectiviteit van Geweldloos verzet in gezinnen voor de hulpverlening aan ouders (en daarnaast helpers, leerkrachten en andere hulpverleners) om het gewelddadig gedrag van hun kind te stoppen?

Zoektermen

Er is gezocht op de Nederlandse en Engelstalige titel:

- Geweldloos verzet in gezinnen. Een nieuwe benadering van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen en adolescenten.
- Nonviolent Resistance. A new approach to violent and self-destructive children.

Zoekstrategieën

Er is gezocht in de volgende databanken: MOVISIE, PiCarta, HBO-kennisbank, NARCIS, WorldCat en Google Scholar.

Daarnaast is een verkorte zoekactie uitgevoerd in de volgende internationale databanken: MEDLINE/PubMed, SocINDEX, Cochrane Controlled Trials Register en Database of Systematic Reviews, Social Work Abstracts, ERIC, Sociological Abstracts, Campbell.

Selecteren van literatuur

Bij de selectie van literatuur hebben wij ons beperkt tot praktijkbeschrijvingen en (effect)onderzoeken. Dit leverde veel praktijkbeschrijvingen op (die wij niet allemaal verwerkt hebben in deze methodebeschrijving omdat ze tot dubbelingen leidden) en slechts twee onderzoeken: één praktijkonderzoek en een wetenschappelijk onderzoek. Een *search* in buitenlandse databanken leverde één aanvullende titel op, die niet relevant bleek omdat de doelgroep afweek van de hier beschreven methode. Zie voor de geselecteerde literatuur onderdeel 6.2.

6.2 Literatuur

Gink, K. van, Stegen, B. van der, Goddard, N. & Ottenbros, R. (2012). *Non-violent Resistance in de (semi)residentiële setting. Een nieuwe aanpak van agressief en destructief gedrag voor teams*. Amsterdam: De Bascule.

Goddard, N., Van Gink, K., Van der Stegen, B., Van Driel, J. en Cohen, A.P. (2009).

'Smeed het ijzer als het koud is'. Non-Violent Resistance op een acuut psychiatrische afdeling voor adolescenten. *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid*, 64, 531-539.

Lebowitz, E., Dolberger, D., Nortov, E. & H. Omer. Parent Training in Nonviolent Resistance for Adult. Entitled Dependence
In *Family Process* 51:90–106, 2012

Ollefs, B., A. von Schlippe, H. Omer & J. Kriz (2009). Jugendliche mit externalem Problemverhalten: Effekte von Elterncoaching. *Familiendynamik, zeitschrift für Systemische Praxis und Forschung*, 34(3): 256-265.

Omer, H. (2007). *Geweldloos verzet in gezinnen. een nieuwe benadering van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Omer, H. (2011). *Nieuwe Autoriteit, samenwerken aan een krachtige opvoedingsstijl thuis, op school en in de samenleving*. Amsterdam, Hogrefe Uitgevers.

Rodenburg, L., Breugem, H. & de Tempe, J. (2010). Ik laat je niet los. een gestructureerde methodiek voor 'nieuwe autoriteit' van Haim Omer. *Systeemtherapie*, 22(3), 148-164.

Weinblatt, U. & Omer, H. (2008). Nonviolent resistance: A treatment for parents of children with acute behavior problems. *Journal of Marital and Family Therapy*, 34(1), 75-92.

Bijlage 1 – Toelichting effectonderzoek

Voor het vaststellen van de effectiviteit van methoden (onderdeel 4 van het werkblad) wordt het onderzoek hiernaar systematisch in kaart gebracht (bijlagen 2 en 3).

Directe en indirecte aanwijzingen voor effectiviteit

Er zijn twee typen aanwijzingen voor de effectiviteit van een methode:

- **Directe aanwijzingen.** Resultaten uit onderzoek die betrekking hebben op precies die methode die in het onderhavige document is beschreven.
- **Indirecte aanwijzingen.** Resultaten uit onderzoek naar andere methoden met hetzelfde doel en dezelfde doelgroep en aanpak. Deze worden hier verder aangeduid als 'soortgelijke methoden'.

Het gaat hier om:

- resultaten uit onderzoek naar buitenlandse versies van de methode (zoals *Motivational interviewing*, de Amerikaanse variant van de Nederlandse Motiverende gespreksvoering of de Amerikaanse ABCD-methode als voorloper van de Nederlandse ABCD-methode)
- resultaten uit onderzoek naar de effectiviteit van Nederlandse methoden die tot hetzelfde type of dezelfde 'familie' behoren (zoals de Nederlandse activeringsmethoden die alle gebaseerd zijn op *Supported employment* of de methode *Samenwerking tegen agressie*, een op Turkse en Marokkaanse plegers van huiselijk geweld gerichte versie van de methode *Niet meer door het lint*).

Soms zijn er onvoldoende directe aanwijzingen of kunnen relevante indirecte aanwijzingen de directe aanwijzingen ondersteunen. Bij de selectie van soortgelijke methoden is maatgevend in hoeverre de methode in de kern overeenkomt met de beschreven methode. Wanneer dit niet duidelijk is of wanneer de methode te zeer verschilt, is er geen sprake van een soortgelijke methode en dus ook niet van indirect bewijs voor effect.

Wanneer een methode veelvuldig is onderzocht, is het aantal primaire onderzoeken soms te groot om binnen het kader van *Effectieve sociale interventies* te analyseren. Veelal zijn de primaire onderzoeken dan al geanalyseerd in *reviews* en *metastudies*. In dat geval gebruiken we de informatie uit deze overzichtsstudies. We volstaan dan met een globale analyse van de effectiviteit zoals gebleken uit de overzichtsstudies. Dit vullen we eventueel aan met een meer uitgebreide analyse van de (recente) primaire studies die (nog) niet in de overzichtsstudies zijn opgenomen.

Kenmerken effectonderzoek

Bij onderdeel 4 van het werkblad gaan we ervan uit dat er sprake is van een effectonderzoek wanneer er ten minste een meting heeft plaats gevonden die een cijfermatige indicatie geeft van het effect van een methode. Onderzoek naar de door professionals, burgers en/of cliënten ervaren effectiviteit van een methode nemen we mee in onderdeel 3 van het werkblad.

Het methodologische gewicht van het effectonderzoek en de resultaten daarvan wordt onder meer bepaald door de aanwezigheid van een voor- en meting, een controlegroep, de willekeurige

samenstelling daarvan, de modelgetrouwheid van de methode en de uitvoering van een follow-upmeting. Het methodologische gewicht varieert van 'licht' effectonderzoek (monitoring- of veranderingsonderzoek) tot 'zwaar' effectonderzoek (Randomized Controlled Trial ofwel RCT-onderzoek) en diverse vormen daar tussenin. Hoe 'zwaarder' het effectonderzoek, hoe 'harder' de uitspraken over de effectiviteit zijn. Dit wil niet zeggen dat er altijd gekozen moet worden voor zo zwaar mogelijk effectonderzoek. Welk type effectonderzoek het meest passend is, hangt af van de kenmerken en het ontwikkelingsstadium van de methode en de beschikbare financiële middelen.

Monitoring wordt alleen meegenomen als 'effectonderzoek' wanneer het een cijfermatige indicatie geeft van de behaalde resultaten met betrekking tot de doelen van de methoden. Bijvoorbeeld: bij buurtbemiddeling gaat het bij het monitoren om het aantal geslaagde bemiddelingen afgezet tegen het totaal aantal bemiddelingen dat heeft plaatsgevonden. Het gaat hier niet om tevredenheidonderzoek, dit hoort bij deel 3.

Bijlage 3 geeft een stapsgewijze uiteenzetting van de kenmerken per onderzoek en geeft een typering van de onderzoeksopzet. Het gaat daarbij om het objectief beschrijven van de kenmerken (onderdelen B t/m D).

Gemeten effecten

In een tabel (bijlage 3, onderdeel E) worden de onderzoeksresultaten cijfermatig gepresenteerd. De onderzoeksresultaten kunnen aanwijzingen geven voor positieve, geen of negatieve effecten.

Uitkomstmaten

Effectonderzoeken beantwoorden een beperkt aantal vragen. De gestelde vragen worden aangeduid als 'uitkomstmaten'. Alleen op deze uitkomstmaten wordt een effect gemeten. Er kan alleen iets over effect gezegd worden voor zover het betrekking heeft op één van de onderzochte uitkomstmaten. In bijlage 3 wordt het effect dan ook per uitkomstmaat aangegeven.

Effectgrootte

De mate waarin een resultaat als positief is aan te merken, is mede afhankelijk van de effectgrootte. Tot voor kort werd het effect van een methode vooral uitgedrukt in een statistisch significant verschil tussen voor- en nameting, of tussen voor- en nameting en *follow-up*, of tussen de nameting van de experimentele groep en de controlegroep. Een probleem bij deze aanpak is dat grote verschillen in kleine groepen vaak niet significant zijn. Bij grote groepen kunnen heel kleine verschillen weliswaar als zeer significant uit de bus komen, maar praktisch gezien van weinig waarde zijn.

De laatste jaren wordt er vaak voor gekozen om naast de statistische significantie ook de zogeheten effectgrootte *d* ('effectsize', ook wel aangeduid met ES) te rapporteren. Dit is een index die aangeeft hoe groot het waargenomen verschil is tussen voor- en nameting of tussen de experimentele (interventie-) en controlegroep. In sommige onderzoeksrapporten worden andere effectmaten gebruikt. In deze methodebeschrijving worden de effectmaten overgenomen uit de oorspronkelijke onderzoeksrapporten.

Bijlage 2 – Overzicht onderzoeken en de hoofdkenmerken

Onderzoeken naar praktijkervaringen (deel 3)

Methodie	Onderzoek 1
Titel rapport	<i>Ik laat je niet los. Een gestructureerde methodiek voor 'nieuwe autoriteit'</i> van Haim Omer.
Auteur	Lenny Rodenburg, Henk Breugen en Jolanthe de Tempe.
Jaar	2010
Onderzoeks-Vraag	Wat zijn de ervaringen met een gestructureerd behandelingsmodel dat gebaseerd is op de methode Geweldloos verzet in gezinnen van Haim Omer.
In het onderzoek betrokken doelgroep	Gezinnen waarin de jongere met name externaliserend probleemgedrag vertoonde.
Aantal geïncludeerde subjecten (n)	24 gezinnen

Effectonderzoeken (deel 4)

Methodie	Onderzoek 1
Titel rapport	Nonviolent resistance: a treatment for parents of children with acute behavior problems
Auteur	Uri Weinblatt en Haim Omer
Jaar	2008
Onderzochte doelen	Heeft de methode Non-violent resistance een positief effect op de relatie tussen ouders en hun kinderen die acute gedragsproblemen hebben? Nemen de gedragsproblemen af door inzet van deze methode?
In het onderzoek betrokken doelgroep	Gezinnen met kinderen met acute gedragsproblemen.
Aantal geïncludeerde subjecten (n)	73 ouders
Typering onderzoeksopzet (zie bijlage 3)	Onderzoek met experimenteel <i>design</i> in de praktijk en met <i>follow-up</i>

Bijlage 3 – Methodologische kenmerken en resultaten effectonderzoeken

Geef met dit formulier van elk effectonderzoek een aparte beknopte beschrijving.

A. Naam effectonderzoek: *Nonviolent resistance: a treatment for parents of children with acute behavior problems*, geschreven door Uri Weinblatt en Haim Omer, verschenen in het Journal of Marital and Family Therapy, in januari 2008.

B. Waar en waarover het onderzoek is uitgevoerd

Kruis ja of nee aan.

		Ja	Nee
1	Het onderzoek betreft de hier beschreven Nederlandse methode (en niet een andere, soortgelijke methode of een buitenlandse variant).		x

C. Typering methodologische kenmerken van het onderzoek

Kruis voor elke uitspraak die waar is het hokje aan. Kruis in de overige gevallen (nee, niet van toepassing, onbekend, twijfel) geen hokje aan.

1	De meting is (mede) gericht op doelgroep, doelen en bijbehorende veronderstelde determinanten van de interventie.	x
2	Er is een voormeting (voorafgaand aan / bij de start van de interventie).	x
3	Er is een nameting (aan het einde van de interventie).	x
4	De resultaten zijn met een statistische techniek geanalyseerd en op significantie getoetst.	x
5	De resultaten hebben een praktische relevantie.	x
6	Het onderzoek is uitgevoerd in een situatie die vergelijkbaar is met de dagelijkse praktijk van de uitvoering van de interventie ('externe validiteit').	x
7	Er is minimaal zes maanden na einde interventie een <i>follow-up</i> .	
8	Er is een experimentele en een controleconditie.	x
9	De experimentele en de controlegroep zijn <i>at random</i> samengesteld.	x

Typering opzet

Kruis aan van welk type de opzet is op basis van de aangekruiste antwoorden in het bovenstaande schema. Alle antwoorden in de aangegeven *range* moeten aangekruist zijn.

	Z	Geen van de onderstaande alternatieven					
	F	<i>Monitoring</i>	1,3	5-6			
	E	Veranderingsonderzoek	1-4	5-6	(7)		
	D	Onderzoek met (quasi-)experimenteel <i>design</i> (niet in de praktijk)	1-4		(7)	8	(9)
	C	Onderzoek met (quasi-)experimenteel <i>design</i> in de praktijk (zonder <i>follow-up</i>)	1-4	5-6		8	(9)
	B	Onderzoek met quasi-experimenteel <i>design</i> in de praktijk en met <i>follow-up</i>	1-4	5-6	7	8	
x	A	Onderzoek met experimenteel <i>design</i> in de praktijk en met <i>follow-up</i>	1-4	5-6	7	8	9

Typering overige methodologische kenmerken

Kruis voor elke uitspraak die waar is het hokje aan. Kruis in de overige gevallen (nee, niet van toepassing, onbekend, twijfel) geen hokje aan.

x	11	Er is een controlegroep zonder interventie met de methode en/of met de gebruikelijke zorg.
	12	Er is een controlegroep met interventie met een gespecificeerde andere, duidelijk gespecificeerde methode.
	13	Het <i>design</i> bevat een herhaalde N=1-opzet met een baseline-controleconditie: onderzoek waarbij herhaalde metingen worden verricht bij één cliënt om na te gaan of er sprake is van vooruitgang op de gestelde doelen.
	14	Het onderzoek is uitgevoerd door anderen dan de ontwikkelaars of de aanbieders van de methode.
x	15	De uitval/non-respons van subjecten tussen de meetmomenten is gespecificeerd (omvang en specifieke eigenschappen).
x	16	De representativiteit van de geïnccludeerde subjecten is bepaald.
x	17	De implementatiegetrouwheid is bepaald (i.e. nagegaan is wat de mate is waarin het protocol, de handleiding of de methodiek getrouw is gevolgd – ook wel behandelingsintegriteit, 'treatment integrity' of 'fidelity' genoemd).

D. Eventuele toelichting op scores onder C.

Follow-up vond reeds na een maand plaats.

E. Overzicht van het effect per uitkomstmaat

Zie tabel volgende pagina.

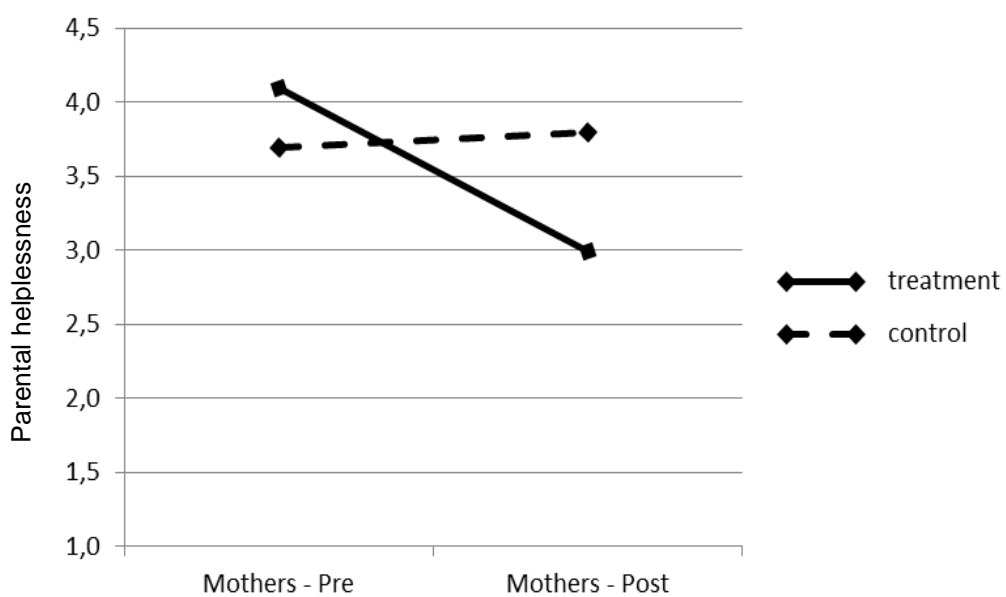
Tabel 1. Immediate effects of intervention on parenting: means, standard deviations, and F-values for treatment and control groups

	Measure	Treatment		Control		ANOVA F
		Pre	Post	Pre	Post	Group x time
Mothers	Parental helplessness	4.10 (.89)	3.04 (1.16)	3.69 (1.06)	3.81 (1.10)	14.70***
	Parental style					
	permissive	2.43 (.83)	2.24 (.63)	2.46 (.63)	2.66 (.59)	4.46*
	authoritative	4.07 (.54)	4.08 (.43)	3.98 (.53)	3.93 (.59)	0.21
	authoritarian	2.49 (.54)	2.52 (.67)	2.71 (.73)	2.43 (.68)	2.78
	Self-efficacy	4.23 (.67)	4.71 (.58)	4.03 (.71)	4.13 (.60)	3.41
	Perceived support	-.58 (.85)	.09 (1.03)	-0.74 (1.20)	-1.03 (1.28)	13.03***
	Child behavior					
	aggressiveness	20.24 (8.94)	15.19 (8.28)	20.05 (6.82)	19.60 (6.35)	5.90*
	externalizing	26.71 (11.19)	19.76 (9.96)	27.85 (9.02)	27.75 (9.32)	6.47*
Parental distress	3.17 (.79)	2.62 (.73)	3.05 (.51)	2.84 (.80)	2.06	
Fathers	Parental helplessness	3.47 (1.12)	2.85 (1.06)	3.46 (.95)	3.47 (1.10)	4.65*
	Parental style					
	permissive	2.50 (.57)	2.23 (.47)	2.52 (.73)	2.56 (.60)	3.93
	authoritative	3.84 (.62)	3.73 (.48)	3.72 (.44)	3.66 (.60)	0.05
	authoritarian	2.51 (.80)	2.62 (.51)	2.73 (.78)	2.90 (.88)	0.64
	Self-efficacy	4.42 (.69)	4.47 (.54)	4.01 (.83)	4.22 (.73)	0.01
	Perceived support	-0.21 (.70)	-0.24 (.82)	-1.18 (1.24)	-1.04 (1.14)	0.33
	Child behavior					
	aggressiveness	19.11 (10.28)	15.90 (9.41)	19.57 (7.02)	16.11 (8.31)	0.73
	externalizing	25.89 (14.12)	21.80 (13.99)	25.43 (9.74)	21.33 (12.76)	0.69
Parental distress	2.58 (.77)	2.60 (1.10)	2.82 (.68)	2.53 (.73)	0.87	

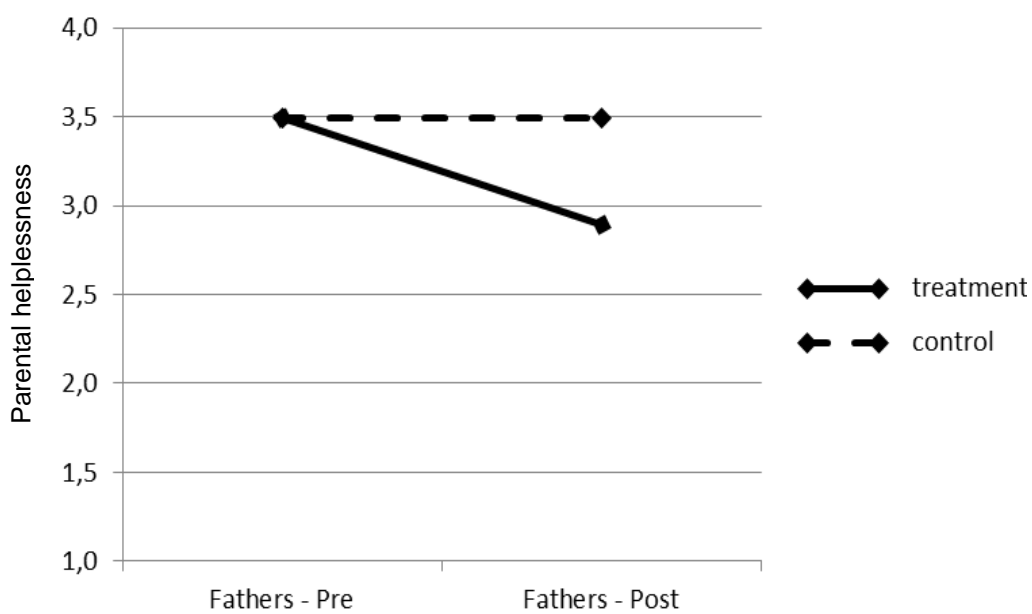
Note. $n=21$ (mothers in treatment group); $n=20$ (mothers in control group); $n=15$ (fathers in treatment group); $n=14$ (fathers in control group). Pre = preassessment; Post = postassessment; ANOVA = analysis of variance.
* $p<.05$; ** $p<.01$; *** $p<.001$.

Figuur 1. Effect on intervention on mothers' parental helplessness

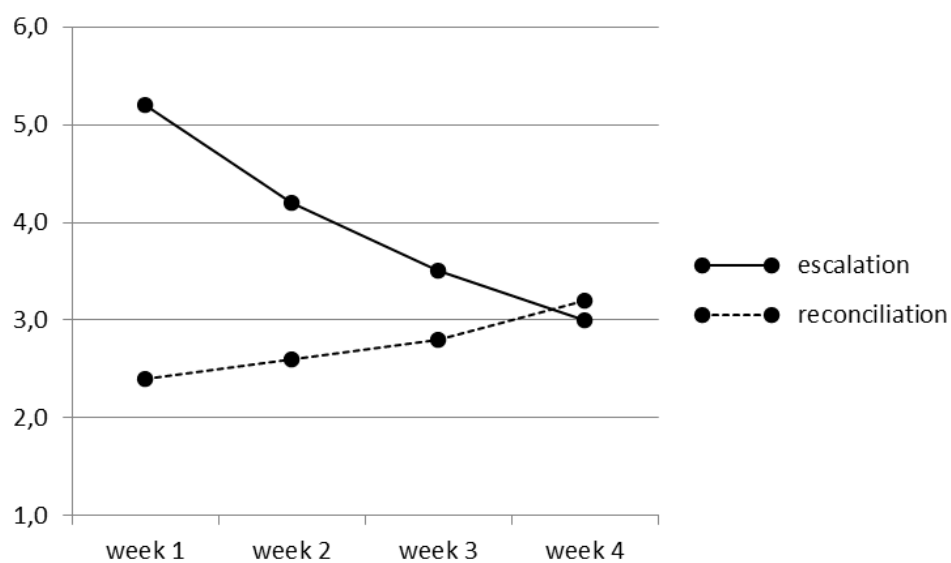

Figuur 2. Effect on intervention on fathers' parental helplessness

Figuur 3. Parental escalation and reconciliation behaviors during treatment

G. Eventuele toelichting op scores onder E.

Meetinstrumenten

Er werden diverse hulpmiddelen gebruikt om het effect van de training te meten:

- Parental helplessness questionnaire
- Child behavior checklist
- Perceived social support questionnaire
- Parental authority questionnaire
- Mental health inventory
- Parental self-efficacy questionnaire
- Parent behavior telephone checklist.

